

SZÍVÓS ÉRTÉKKERESÉS, PONTOS LEÍRÁS

Tamást negyvenöt éve ismertem meg. Akkoriban folyamatosan követte a kritika a magyar színház és a világszínház eseményeit. Járt már Budapesten Peter Brook a *Lear királlyal*. Rövidesen érkezett vendégrendezésre Jurij Ljubimov. Játsozták Beckettet, Mrožeket. Százezres példányszámban jelent meg a *Film, Színház, Muzsika*.

A hetvenes évekig kettőnket tartottak leginkább mérvadó színikritikusnak Molnár Gál Péterrel. De már felzárkózott a nálunk fiatalabb Koltai Tamás. MGP értett legjobban a színeszi játékhoz, Koltai kritikáival bekapcsolódott a világszínház áramlásába. Én igyekeztem azt a nézőpontot érvényesíteni, amit a regényeimben-esszéimben.

Tarján Tamás figyelemmel követte mindazt, ami együttesen adta egy színházi előadás élményét. Elemezte a szöveget, a rendezői víziót, aprólékosan a színeszi teljesítményt, a díszletet-jelmezte. Egy idő után megjelentek figyelemre méltó irodalomkritikái. De vezetett rádióműsort, zenés programot, könyvbe-mutatásokat, készített lapok számára kereszt-rejtvényt, egyetemi katedrara lépett, előbb tanársegédként. Jelen volt a kultúra sokszínű porondjain.

Ez a jelenléte egyedülálló volt és marad pályáján mindvégig. Minden műfajában, írásában, megszólalásában biztosította az irodalomról, a színházról, a kultúráról a folyamatos beszélgetést, amivel segített közösséget teremteni egy-egy író, színeszi, könyvkötet és színielőadás témakörében. Nagyon értett ahhoz, hogyan lehet bekapcsolni a tágas párbeszédbe a mindenkori hallgatóit, később egyetemi tanítványait.

Első tíz évének színikritikáit *Százszorszínház* címmel gyűjtötte kötetbe harmincöt éve. Akkor már jól ismertük egymást. „Sándor Ivánnak jóbaráti gondolat-kézfogással, könyv-kézfogással, Tarján Tamás” – írta a dedikációban.

Világos, higgadt, közérthető mondatokkal jelenítette meg a legkomplexebb színházi produkciókat. Nadas Péter drámáiba nem egy kritikusnak beletört a bicskája. Tamás így írt a *Takarításról*: „Szikora János megteremti nézőtér és színpad között azt az »önkéntes összelelegzést«, amit az író a jó színház ismérvének és titkának tart, s a Nadas Péter szerinti »zenei szervezethez« szöveg komor dallamát is kicsikarja remek ütemérzékelével...”

Ars poeticájához mindvégig hű maradt, így foglalta össze már 1981-ben: „A kritikák írásakor főleg két szempont vezetett: a szívós értékkeresésé egyfelől, s a pontos leírásé másfelől.” Hadd legyenek személyes: minden munkáimról írt kritikájában rálátott törekvéseimre. Egy alkalommal így foglalta össze: másság a poétikában; forró emlékezet, hideg szövegformálás a leírásban. Nem hallgatta el bíráló észrevételét sem: nem elég „rajzosak” a mellékfigurák. Erről beszélgettünk. Mondtam, hogy a mellékalakjaim többnyire az epikai struktúra részei. Töprengtünk. Megemlítettem, hogy például Bernhard az „ilyesmiről” azt írta, hogy őt a részletes alakrajz nem érdekli, annyi mindenki írta már meg az összes lehetőséget, őt az emberi helyzet érdekli inkább. Ktartottunk az észrevételeink mellett, de elfogadtuk a másik nézőpontot, kölcsönösen.

Eszméit, kritikusi elveit, tanári törekvéseit összhangba hozta. Rengeteget olvasott. Nemcsak pályázati zsűri tagjaként. Nemcsak felkészülve a könyvvásárok olvasók számára legkedveltebb programjának moderátoraként,

amikor tucatnyi jubiláló író úgy tudott néhány mondattal bemutatni, hogy a szavaiban a jubiláns egész életműve felcsillant. Megszámlálhatatlan könyvbemutatót vezetett. Sokszor alaposabb volt a bevezetője és a kom-

hány szó elnyomott örömeiről. Elárult valamit abból, ami a „belső csend” mélyein sűrűsödött. A jó barát Reményi József Tamás elevenítette fel búcsúírásában egyik közös erdei barangolásukat, ami után „sokkal később vallotta be, hogy rettenetesen fájt a térde (a kosárlabdázó múlt). De akkor sem szólt egy szót sem. Halni is így halt meg.”

Néhány hónappal a halála előtt jelezte, hogy meglátogatna. Szokatlan volt. Évtizedek alatt színházban, programokon, előadóesteken sokszor beszélgettünk, de a dolgozószobámban nem járt.

Kora délután volt, azzal az ablakkal szemben ült, ahonnan a nap besütött. Beszélgetés közben mintha megváltozott volna a tekintete. Mintha több ránc futott volna az arcára. Mintha készült volna valamire, amiről még nem döntött...

...váratlanul kiszakadt belőle: Iván, elmondanék valamit... nem is tudom, elmondhatom-e... csak neked...

Megrendítő volt a hallgatása, amíg belekezdett.

Lassan szakadt ki belőle, amiről néhány hónappal később Follinus Anna, az élettársa versben számolt be. Ta-

más szeme könnyes volt, amikor befejezte. Ilyennek nemcsak nem láttam még, el sem képzeltem volna soha a mindig fegyelmezett szempárt.

Meg kell fogadnom, mondta, hogy nem mondom el senkinek... kérlek, őrizd meg...

Megőriztem, mert meg kellett fogadnom. Nehéz teher volt a felbolydulások heteiben.

Follinus Anna megrendítő versvallomása egy hónappal Tamás halála után jelent meg. Ő a „titkot” magával vitte a sírba. A léttitok vele ment, de alakja, írásai, pályaképe itt maradt velünk.

mentársorozata, mint azoknak a szavai, akik a könyvet bemutatták.

A *Forrás* egyik jubileumán tízünket szólaltatott meg. Az összekötő szövegeiben, a kérdéseiben fel tudta idézni a folyóirat egész, sok évtizedes történetét.

Nem tudnám megindokolni, miért éreztem mindeközben mégis azt, hogy személyiségének mélyvilágát lakat őrzi. Nem szemérmesség volt ez. Visszavonhatatlanul későn segített a feltárásban. Egyszer, egyik könyvbemutatómon, amikor negyvennégyes élményeimhez értünk, váratlanul kitört belőle né-